

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻԵ. — ՇՐՋԱՆ ԺԴ.

1881

ՏԱՐԻ ԺԴ. ՄԱՅԻՍ 31.

ՄԻՈՂԱՅ ԳԱՐՏԱԳԵՆՈՐԹԱՐԵ

ԳԷՂ Ի ՈՐԳԻՎԷ.

« Հմբք, մի զայրացուցանէր զորդիս ձեր, այլ
սեուցանիջիք զնոսա իրաւորս եւ ուսումս Տեառն »
(Եփես. Զ. ԳԼ. 4 համար):

Մի ամբողջ ազգի բարոյական եւ նիւթական կեանքի գլխաւոր
ապահովութիւնը կայանումէ նորան բաղկացնող ընտանիքների
բարոյապէս եւ նիւթապէս ապահովութեան եւ բարեկրթու-
թեան մէջ. ընտանիքներն են այն հիմունքը, որոց վերայ դըր-
վում բարձրանումէ ազգի գոյութեան շինութիւնը. նոքա են
այն անսպառելի աղբիւրները, որոնցից բղխում են ազգի ամ-
բողջութիւնը սնուցանող եւ յառաջ մղող նիւթական եւ բա-
րոյական ուժերը: Բայց բարեկիրթ եւ ապահովեալ ընտանիք-
ները արգասիք են ճշմարիտ ու կատարեալ կրթութեան եւ
դաստիարակութեան, որոնցից մեր Հայերիս մեծամասնութիւնը
տարաբաղդարար տաղաւին զուրկ լինելով՝ զուրկ է նոյնպէս
եւ նոցա վերոյիշեալ արգասիքներից, այն է բարեկիրթ ընտա-
նիքներից, հետեւաբար եւ մեր նոր սերունդը, ազգիս ապագայ

Հայրացու ու մայրացու երկսեռ մանուկները չստանալով ընտանեկան պաշտօնաճառոր դաստիարակութիւն, շատ սակաւ են օգտւում գարոցական դաստիարակութիւնից. եւ մինչեւ անգամ գարոցում ստացածն ու սովորածները մոռանում (խօսքս ծխական գարոցների մասին է) հետեւաբար եւ ազգիս յառաջագիմութեան գործը շատ դանդաղաբայլ է յառաջ գնում:

Ես այս փոքրիկ յօդուածով նպատակ չունիմ՝ մանրամասնաբար ցոյց տալ այն վատթար հետեւանքներն ու արգելափակիչ խոչընդոտները, որոնք յառաջանում են մեր մանուկների ընտանեկան կրթութիւն չստանալուց եւ ոչ այն մեծ ամեծ օգուտները, որոնք կարող էր տալ մեր մանուկներին ընտանեկան դաստիարակութիւնը գարոցականի հետ միացած, այլ իմ ցանկութիւնս է յիշեցնել ծնողաց գէտ ի իւրեանց զաւակները ունեցած անհրաժեշտ պարտականութիւնը եւ դարձնել նոցա ուշադրութիւնը իւրեանց զաւակաց հոգեկան եւ մտքմնական դաստիարակութեան մեծ գործի վերայ:

Հայրեր, . . . «անցէ՛ յէր որդիք Տէրօջ իւրաքանչիւր . . . ծնողական գթով զաւակներ սնուցանել եւ հոգալ նոցա մարմնական կարիքը՝ բնական է ամեն մարդոց. այս խօսքերով Առաքելը ծնողաց ուշադրութիւնը դարձնում է զաւակաց հոգեկան սննդեան եւ բարոյական հոգատարութեան վերայ, առանց որոց կորցնում է մարդս իւր աստուածապարգեւ գերազանց արժանաւորութիւնը եւ ստորացնում է իւր՝ ամեն արարածական դասակարգերից նախապատիւ դիրքը:

Ծնողաց նուիրական պարտականութիւնն է, այո՛, սոյորեցնել իւրեանց զաւակներին այն ամենը, ինչ որ ասէ է, բարէ է եւ օգտակար եւ հեռի պահել այն ամենից, ինչ որ չար է եւ վատակար: Ահա Առաքելոյ պահանջած սնունդը, որով ամեն ծնողք պարտական են սնուցանել իւրեանց զաւակաց հոգին՝ մարմինը կրթով սնուցանելու հետ միասին գեռ նոցա մատաղ հասակից: Այո՛, ծնողք պարտական են իւրեանց զաւակաց մարմնական աճելութեան չափով աստիճանաբար աճեցուցանել եւ նոցա հոգին Աստուծոյն սիրոյ եւ բարեպաշտութեան, որ ամեն իմաստութեանց սկիզբն է:

Ընտանիք եւ Դպրոց, ահա այն միակ կրթարաններն ու սննդա-

բանները որոյ մէջ ծնողք պէտքէ լցուցանեն այս իւրեանց սեպուհ պարտականութիւնը։ Բայց ես այս երկուսից գերադասումեմ բնութանիբր նախ այն պատճառաւ՝ որ սորա մէջ անցուցանումէ մանուկը իւր կեանքի այն տարիքը որոյ մէջ աւելի բնական է ազաւորութիւններ եւ օրինակներ որքան գիւրու թեամբ իւրն ուղղակեալում։ Նոյնքան եւս գոռարութեամբ նոգանից հեռանալում։ Երկրորդ նորա համար՝ որ մանուկը իւր կեանքի մեծ մասը բնութանի մէջն է անցուցանում։

Աւ որովհետեւ կենդանի օրինակը աւելի զօրաւոր կերպով է ներգործում առ հասարակ ոչ միայն մանուկներին՝ այլ եւ ամեն հասակի մարդկանց բնաւորութեան վերայ՝ վասնորոյ ծնողք պարտական են իւրեանց եւ գորոցի բանաւոր խրատների եւ ուսմանց հետ գործնականապէս միացնել եւ իւրեանց կեանքի կենդանի օրինակը։ Առանին եւ հասարակական գործառնութեանց մ'ջ իւրեանց աստուածավախ եւ աստուածասէր ընթացքով դարձուցանել իւրեանց զաւակների մատաղ սրտերում աստուածային «էրոյ և էրկէ-ղէ դժաց՝-նէնէրը» իւրեանց զաւակաց հետ միասին յաճախակի կրօնական պաշտամանց եւ արարողութեանց թրմեռանդն ներկայութեամբը եւ դէպ ի նրանք յարգանքով վերաբերութեամբը ներշնչել նոցա անմեղ հոգւոց մէջ «էր Եւդէ կրօնը եւ յարգանք Եւդէ կրօնում» «Եւ-Րէ-Նէ-նէրը»։ Իսկոնցական դատախարակութիւնը եւ ծնողաց անընդհատ բազմադիմի խրատարանութիւնները հազիւ թէ կարողանան ուսուցանել մանուկին ազնուութիւն եւ ճշմարտախօսութիւն։ Եթէ նա ամեն ժամանակ ակնյայտնի տեսնումէ իւր ծնողաց խարդախ եւ խաբեբայ վարմունքն ու յարաբերութիւնը բնութեական եւ հասարակական գործերում։ Մանուկի հոգւոյ մէջ ոչ իւր ազգի դիւցազանց գործոց ոգեւորիչ պատմութիւնները կարող են ներշնչել հայրենասիրութեան ոգի եւ ոչ նոցա թշուառ վիճակը կշարժէ նորա սրտի մէջ գութ ու կարեկցութիւն։ Եթէ նա այդ ամենի յառաջ անտարբեր եւ սառնասիրտ է տեսնում իւր հաւազատ ծնողներին։ Փորձեցէք իմոզել մանուկի միտքն ու գլուխը ողջախոհութեան, կեանքի չափաւորութեան, աշխատասիրութեան, բնկերսիրութեան եւ հազար ու մի բարոյական պատմութիւններով, նա դրանցից հազիւ թէ կարողանայ օգտուիլ։

հրր նա ամենայն օր ականատես է իւր հօր ու մօր մոլորեանի ու կոպիտ կազ ու կռիւներին, նոցա զեղին ու շռայլ ցոխութեանն ու արբեցութեանը, նոցա գողութեանն ու բազմատեսակ զրգուելի կենցաղավարութեանը. եւ ինչո՞ւ, որովհետեւ խրատն ու ուսումը առանց կենդանի օրինակի ամուլ է, մեռեալ է. օրինակը խօսքից աւելի ազդող ու ներգործող է:

Եթէ այս ծնողական պարտականութիւնները զանցառութեան տուող ծնողները իրրեւ պարտազանց արժանի են դատապարտութեան՝ հապա ս՛րջափ եւս առաւել այն ծնողները, որոնք պարտազանց գտնուելէն զատ՝ իւրեանց զաւակների գայթակղութեանն ու վարուց ապականութեանը եւս առիթ են լինում իւրեանց քրիտանէական եւ մարդկային կոչման անմայիլ րնթացքովն ու կենցաղավարութեամբը. «Վայ, որի յետո՛ւ գայթակոսութիւնն ի գործսն»: «Ինչ հաւասարեւելեցն աշխատութիւն առ գա՛մ գայթակոսութիւնն պարտաւորել հա՛մար աւելի լաւ էր, որ էրկանաւոր խաբէր պարանոցէն եւ ընկէր ծովը, ասումէ Փրկիչը»:

Այո՛, իւրեանց զաւակաց գայթակղութիւնն պատճառող ծնողը աւելի դատապարտելի է Աստուծոյ առաջ քան մարդասպանները, որովհետեւ վերջինները սպանում են միայն մարդոյ մարմինը, իսկ առաջինը եւ հօգին մարմնոյ հետ միասին Անմեղ զաւակները մատող հասակում ընդօրինակելով իւրեանց փափուկ սրտերի մէջ չարաբարոյ ծնողաց մնասակար կեանքի պատկերները, դիւրութեամբ ընդելանում են ամեն տեսակ յանցանքներին, որոց մէջ հեազհետէ արմատաւորուելով՝ վերջը կամ մեծ գիւտարութեամբ են կարողանում նրանցից հեռանալ եւ կամ, որ աւելի սոսորականն է, նոյն յանցանքների հետ իջնում են գերեզման, զրկուելով թէ՛ այս աշխարհի բարեմայելչութիւններից եւ թէ՛ հանդերձեալ յաւիտենական կեանքից:

Ծնողք, եթէ արդարեւ սիրում էք ձեր զաւակներին եւ ցանկանում էք նոցա կատարեալ երջանկութիւնը, մարմնական սրնդեան հետ միասին սնուցէք նոցա հոգին եւս աստուածային երկնաշէնն ու «Իր»-ը. ձեր կեանքի բարի օրինակներով բարոյապէս ապրել ուսուցէք նոցա: Նիւթական հարստութիւն չի գեղէք, որքան եւ կամէք, բայց դժբա՛ Ձեր յանկաջած երջանկութիւնը չեն կարող տալ ձեր սիրելի զաւակներին եւ նոցա ապագայ սե-

բունդներին, եթէ նոքա զուրկ են բարոյական եւ մտաւոր հարստութիւնից. մի խօսքով ձեր ձեռքին է նոցա բարոյական կեանքն ու մաշը. ձեզանիւ է կախուած նոցա ապագայ երջանկութիւնն ու թշուառութիւնը. «Ան-չէ՛ք նոցա Տէր-ճէրապետն» : :

Ս. Վարդապետ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԿՋՐՈՒՆՔ.

(ԱՐԻՄ 1881 թ. Դ.)

Ինչպէս ցոյց տուինք անցեալ անգամ՝ հոգեկան գործողութիւնները սերտ կապուած են բնութօտականների հետ այսինքն նոցա գործունէութիւնը կախուած է ջղերի գրութիւնից եւ ուղեղի կազմութիւնից եւ դրա համար՝ նա որ իւր յանձն է առել դաստիարակի պաշտօնը՝ պէտք է մեծ ուշադրութիւն դարձնի մանկան կամ աշակերտի գործարանների վերայ՝ որոնց խրաքանչիւրի գործունէութիւնից կախուած է նոցա հոգեկան գործողութեան որակն ու թիւնը. — Գործարանի զխաւս գործնէութիւնը կախուած է նիւթերի կանոնաւոր փոխարինութիւնից, կանոնաւոր աշխատութեամբ նոցա գործածելուց, օդի կանոնաւոր փոփոխութիւնից, կերակրից եւ ըմպելիքից, Երկնաւար երակների մէջ անդարար նիւթերը հոսում են լոյս զրութեամբ, որոնք գնալով ցրվում են մարմնի զանազան մասերում։ Նոքա կնալով վերականգնում են ոսկրների, մկանուների, ջղերի եւ մորթու կորուստը։ Առողջութիւնը ոչինչ չէ՝ եթէ ոչ նիւթերի անընդհատ կանոնաւոր փոխարինութիւնը, իսկ հիւանդութիւնը մասնաւոր գործարաններում առաջանում է այդ փոխարինութեան խանգարումից։ Պոցա բժշկիլը կորչում է սովորական կանոնաւորութիւնը վերականգնելում։

Այդ մասնաւոր գործարանների գրութիւնից է կախուած մեր հոգեկան կեանքը։ Եւրաքանչիւր հոգեկան գործողութեան ժամանակ ջղերի մէջ առաջանում է հիւլեական շարժում — հոգու հետ միասին ջղերը եւս աշխատում են անդադար։ Զղերի մէջ առաջացած նիւթերի փոխարինութիւնը նման է մկանուների մէջ առաջացածին։ Զիցը իւր գործունէութեան ժամանակ գործ է ածում թթուածին եւ դուրս թողնում ածխածին։ Գորա համար միտքը աւելի լաւ է աշխատում, երբ նախքան աշխատելը՝ մարդ գտանվում է կարճ կամ թե՛ երկար ժամանակ թարմ օդում, կամ թե՛ աշխատում է լաւ հողմահարած սենեակում։ Բայց ջղերը չեն կարող անդադար աշխատել առանց իրենց ուժը վերանորոգելու։ Հոգեկան ինչպէս եւ մկանական՝ աշխատութիւնը տկարացնում է ջղերը եւ մարմինը։ Գորա համար հարկաւոր է ջղերի ինչպէս եւ մկանուների ուժը վերականգնել եւ նիւթերի կորուստը լցնել։ Թե՛ մարդը ջղերի գործածելով կամ հոգեկան գործողութիւնների ժամանակ անդադար նիւթ է կորցնում եւ կարտ է վե-